Установа адукацыі
«Беларускідзяржаўныўніверсітэткультуры і мастацтваў»

ЗАЦВЯРДЖАЮ
Прарэктар па навуковай рабоце
БДУКМ
______________ В. Р. Языковіч
«___» _____________ 2020 г.
Рэгістрацыйны № ВД-_____/вуч.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ФІЛАСОФІЯ МОВЫ

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне дляўсіх спецыяльнасцей універсітэта

2020

Вучэбная праграма складзенана аснове адукацыйнага стандарту вышэйшай адукацыі цыкла сацыяльна-гуманітарных дысцыплін, зацверджанага 15.07.2014, і вучэбных планаў спецыяльнасцей універсітэта

СКЛАДАЛЬНІК
А.І. Бабко, дацэнт кафедры філасофіі і метадалогіі гуманітарных навук установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат філасофскіх навук, дацэнт

РЭЦЭНЗЕНТЫ:
М.В. Анцыповіч, дацэнт кафедры філасофскіх вучэнняў установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт», кандыдат філасофскіх навук, дацэнт;
Т.С. Жылінская, дацэнт кафедры інфармацыйных тэхналогій у культуры ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў», кандыдат педагагічных навук

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:
кафедрай філасофіі і метадалогіі гуманітарных навук установы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 9 ад 16.05.2018);
прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў» (пратакол № 5 ад 21.06.2018)

Адказны за рэдакцыю: В. Б. Кудласевіч
Адказны за выпуск: А.І.Бабко

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Моўна-філасофскі дыскурс займае выдатнае месца ў разгортванні сучаснай філасофскай думкі: у шмат якіх з яе ўплывовых кірункаў моўнай праблематыкі надаецца найгрунтоўнейшае значэнне і ніякі з іх не пакідае дадзеную праблематыку па-за ўвагай. Дадзеная сітуацыя абумоўліваецца найперш універсальным характарам мовы, у стыхіі якой здзяйсняецца і наша духоўнае жыццё ўвогуле, і кожная з яго праяў, у тым ліку і ўсе кірункі філасофскіх пошукаў. Філасофія мовы высоўваецца ў такіх умовах на пярэдні план у сістэме філасофскіх дысцыплін, выяўляючы найперш грунтоўнае метадалагічнае значэнне для кожнай з іх. Таму яе вылучэнне ў самастойны сегмент універсітэцкай адукацыі выступае як крок неабходны і прадуктыўны. З аднаго боку, яна арганічна дапоўніць стандартны ўніверсітэцкі курс філасофіі і яе вывучэнне дазволіць студэнтам больш глыбока і трывала засвоіць яго, а з іншага – яе спецыфічныя характарыстыкі паспрыяюць фарміраванню ў іх рознага кшталту спецыяльных (звязаных з валоданнем мовай, з моўнай культурай) навыкаў, уменняў і кампетэнцый.

Універсітэцкая адукацыя мае на мэце падрыхтоўку маладых людзей да самастойнай і творчай арганізацыі іх прафесійнай дзейнасці, што з неабходнасцю ўключае і развіццё навыкаў плённага навуковага пошуку. Справа ў тым, што паспяховая прафесійная дзейнасць у сучасных умовах немагчымая без сталай самаадукацыі, самастойнага вывучэння новых навуковых дасягненняў і, па сутнасці, без рэалізацыі ў той ці іншай ступені ўласных даследаванняў. Акрамя таго, універсітэт пакліканы рыхтаваць і навуковыя кадры – спецыялістаў, для якіх навуковы пошук з'яўляецца ядром прафесійнай дзейнасці. Як было падкрэслена вышэй, філасофія мовы мае грунтоўны метадалагічны патэнцыял. Таму яна істотным чынам звязана з логікай увогуле, а таксама з логікай і метадалогіяй навуковага пошуку, у сувязі з чым яе вывучэнне студэнтамі павінна паспрыяць развіццю ў іх схільнасцей, навыкаў, а таксама метадычнага інструментарыю, неабходных для вырашэння складаных даследчых задач. Акрамя таго, праз сваю сувязь з логікай і метадалогіяй навукі філасофія мовы здольная выступіць як паспяховы пасярэднік паміж прыродазнаўчымі, фармальнымі і сацыягума-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

нітарнымі дысцыплінамі. Яе вывучэнне, такім чынам, можа істотна пашырыць светапоглядны і пазнавальны далягляд студэнтаў, а таксама будзе садзейнічаць фарміраванню ў іх схільнасці і здольнасці да вядзення міждысцыплінарнага дыялогу і здзяйснення міждысцыплінарнага сінтэзу, што ў найвышэйшай ступені запатрабавана ў сучасных умовах.

Надзвычай запатрабаванымі ў сучасных умовах з'яўляюцца і агульнакамунікатыўныя навыкі і кампетэнцыі, без якіх не можа абысціся спецыяліст у любой сферы. Відавочна, што філасофія мовымае дастаткова эфектыўныя сродкі для развіцця камунікатыўнай культуры асобы і грамадства. Разам з тым яе вывучэнне павінна дапамагчы студэнтам глыбей зразумець сутнасць сучаснай цывілізацыі, яе інфармацыйна-камунікатыўны характар, а таму і сутнасць сучаснага этапу ў разгортванні культурных працэсаў. Гэта надзвычай важна для маладых людзей, чыя прафесійная дзейнасць будзе звязана з развіццём культурнай сферы (магчыма, у асаблівай ступені для тых, хто абраў культуралагічныя спецыяльнасці). Адпаведныя веды, у сваю чаргу, дапамогуць ім лепш арыентавацца ў сацыяльным асяроддзі, прадбачыць і ўлічваць тэндэнцыі і перспектывы яго развіцця ў сваёй практычнай, прафесійнай дзейнасці, гэта значыць зрабіць яе больш паспяховай, што, натуральна, адпавядае грунтоўным інтарэсам грамадства ў цэлым.

Мэта вучэбнай дысцыпліны – развіццё мыслення студэнтаў,узбагачэнне яго метадалагічнага патэнцыялу, пашырэнне яго светапогляднага дыяпазону.

Для дасягнення дадзенай мэты неабходна вырашыць наступныя *асноўныя задачы:*

– сфарміраваць у студэнтаў навыкі моўна-філасофскага аналізу;

– раскрыць у працэсе выкладання сутнасць, структуру і змест моўна-філасофскага дыскурсу;

– сфарміраваць у студэнтаў навыкі лагічнага, метадалагічнага і метадычнага аналізу пэўнай пазнавальнай сітуацыі і прыняцця адпаведных ёй метадычных рашэнняў;

– забяспечыць засваенне імі ведаў пра гістарычную дынаміку моўна-філасофскіх даследаванняў.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

У выніку вывучэння курса студэнты павінны *ведаць:*

– сутнасць, асаблівасці і структуру моўна-філасофскага пошуку як феномена культуры і тыпу кагнітыўнай дзейнасці;

– найважнейшыя метадалагічныястратэгііімоўна-філасофскіх даследаванняў у гістарычным плане і ў сучаснасці;

– асаблівасці асноўных гістарычных перыядаў развіцця філасофіі мовыў кантэксце разгортвання філасофскіх пошукаў у цэлым;

– асноўныя светапоглядныя арыенціры і наступствы моўна-філасофскіхдаследаванняў;

– метадычны арсенал філасофіі мовы.

Студэнты павінны *ўмець*:

– ужываць моўна-філасофскую тэрміналогію;

– характарызаваць асноўныя перыяды разгортвання моўна-філасофскага дыскурсу;

– аналізаваць у лагічным і метадалагічным плане пазнавальныя сітуацыі, моўна-філасофскія тэксты;

– прымаць адэкватныя пазнавальнай сітуацыі метадычныя рашэнні;

– выкарыстоўваць атрыманыя веды пры стварэнні і выкарыстанні інфармацыйных рэсурсаў філасофскага і навуказнаўчага профілю.

Студэнты павінны *валодаць*:

– разуменнем сацыяльнай значнасці і культурнай каштоўнасці мовы ў кантэксце працэсаў, што адбываюцца ў сучасным беларускім грамадстве;

– навыкамі лагічна-метадалагічнага аналізу і ацэнкі інфармацыйных паведамленняў, прапаноў і праектаў, звязаных з функцыянаваннем мовы ў грамадстве;

– навыкамі філасофскага аналізу канцэптуальных ідэй, на якіх грунтуюцца розныя моўна-філасофскія кірункі;

– здольнасцямі і навыкамі павышэння ўласнай моўнай культуры і станоўчага ўплыву на моўную культуру іншых;

– метадамі выкарыстання набытых у працэсе вывучэння дысцыпліны ведаў пры рашэнні прафесійных задач і выкананні сацыяльных функцый.

У адпаведнасці з указанымі вышэй мэтамі і прынцыпамі сацыяльна-гуманітарнай падрыхтоўкі студэнты павінны набыць наступныя **сацыяльна-асобасныя кампетэнцыі:**

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

САК-1. Валодаць якасцямі грамадзянскасці.

САК-2. Быць здольным да сацыяльнага ўзаемадзеяння.

САК-3. Валодаць здольнасцю да міжасобасных камунікацый.

САК-4. Быць здольным да крытыкі і самакрытыкі (крытычнае мысленне).

САК-5. Умець працаваць у камандзе.

У працэсе сацыяльна-гуманітарнай падрыхтоўкі студэнтыпавінны развіць наступныя **акадэмічныя кампетэнцыі**:

АК-1. Валодаць базавымі навукова-тэарэтычнымі ведамі і ўжываць іх для рашэння тэарэтычных і практычных задач.

АК-2. Валодаць сістэмным і параўнальным аналізам.

АК-3. Валодаць даследчымі навыкамі.

АК-4. Умець працаваць самастойна.

АК-5. Быць здольным выпрацоўваць новыя ідэі (крэатыўнасць).

АК-6. Валодаць міждысцыплінарным падыходам пры вырашэнні праблем.

АК-7. Умець вучыцца, павышаць сваю кваліфікацыю на працягу ўсяго жыцця.

Вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны «Філасофія мовы» прадугледжваецца 72 гадзіны, з якіх 34 гадзіны – аўдыторныя заняткі. Прыкладнае размеркаванне аўдыторных гадзін па відах заняткаў: лекцыі – 26 гадзін, семінары – 8 гадзін. Рэкамендаваная форма кантролю ведаў студэнтаў – залік.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

Уводзіны

Філасофія мовы як вучэбная дысцыпліна, яе мэты і задачы. Філасофскае вымярэнне праблемы мовы як праблемнае поле курса. Светапоглядныя і лагічна-метадалагічныя асновы тэарэтычнага вывучэння феномена мовы як яго асноўны змест. Мова як прадмет філасофскай рэфлексіі і навуковага (спецыяльнага) аналізу: праблема ўзаемадачыненняў філасофіі і навукі ў кантэксце даследавання моўнай праблематыкі. Тэарэтычнае і практычнае значэнне філасофіі мовы для спецыяліста-гуманітарыя. Вучэбна-метадычнае забеспячэнне дысцыпліны.

Раздзел 1. Праблема мовы ў гісторыі філасофіі

Тэма 1. Моўная праблематыка ў філасофскіх вучэннях Старажытнага Усходу

Мова як прадмет філасофскага аналізу ў старажытнаіндыйскай культуры. Дасістэматычныя канцэпцыі мовы ў ведыйскіх тэкстах. Мова як боства і як боскі інструмент (у кантэксце стварэння Сусвету і кантролю над ім). Артыкуляцыя адрозненняў паміж сакральным і прафанным маўленнем. Мова як сродак дасягнення «містычнай уніі» ва Упанішадах. Разуменне і інтэрпрэтацыя мовы ў старажытнаіндыйскіх мовазнаўцаў. Філасофскія тэорыі сэнсу ў класічнай індыйскай філасофіі. Сэнс слова як вынік канвенцыі, запачаткаванай боскай сілай, у рамках н’яі і вайшэшыкі. Уяўленне прадстаўнікоў мімансы пра сувязь слова і яго сэнсу як вечную і нязменную. Згода індыйскіх філосафаў у вытлумачэнні сэнсу выказвання як вынікуспалучэння сэнсавых характарыстык яго складовых частак.Дыскусіі адносна характару спалучэння сэнсу слоў у выніковым сэнсе выказвання. Сэнс выказвання як сума сэнсаў яго кампанентаў у трактоўцы прыхільнікаў мімансы. Акцэнтуацыя сувязі слоў як крыніцы сэнсу выказвання ў рамках н’яі.

Моўная праблематыка ў класічнай кітайскай філасофіі. Засяроджанасць стражытнакітайскіх філосафаў на іменнай семантыцы (школа імён). Артыкуляцыя парадоксаў наймення ў класічным кітайскім філасофскім мысленні. Тоеснае і адрознае як

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

найважнейшыя катэгорыі семантычнага аналізу імён кітайскімі мысліцелямі, праблема дэмаркацыі тоеснага і рознага як цэнтральная ў стражытнакітайскіх філасофскіх спекуляцыях адносна мовы. Уяўленне пра адвольны характар меж паміж ідэнтычным і розным як крыніца рэлятывізму і сафізмаў.

Тэма 2. Вывучэнне феномена мовы ў антычнай філасофскай культуры

Рэфлексія адносна мовы ў антычных міфічна-эпічных тэкстах. Праблема наймення ў Гамера і Гесіёда, у антычных лірыкаў і трагікаў. Імя, мысленне і існасць у філасофскіх пошуках дасакратыкаў. Станаўленне «канвенцыяналістычнага» падыходу да праблемы наймення (Дэмакрыт). Моўна-крытычная рэфлексія сафістаў. Тэарэтычна-пазнавальны скептыцызм у кантэксце мовы і вучэнне пра рытарычную магутнасць слова (Горгій). Класічная фармулёўка праблемы наймення Платонам (дыялог «Крацiл»). Грунтоўнае гістарычна-філасофскае значэнне платонаўскага падыходу да пытання пра праўдзівасць моўных выразаў (дыялог «Сафіст»). Супадзенне філасофскага і функцыянальнагааспектаў мовы ў Платона. Адрозненне паміж логасам і лексісам у арыстоцелеўскай філасофіі. Суадносіны «натуральнага» і «сімвалічнага» значэння моўных выразаў паводле Арыстоцеля.Слова як знак у арыстоцелеўскай філасофіі(«Deinterpretatione»). Канстатацыя адрозненняў паміж прагматычным і семантычна-сінтактычным аспектамі мовы ў перыпатэтыкаў. Мова як знак, што мае патрэбу ў інтэрпрэтацыі,у антычнай герменеўтыцы (Тэаген; метад алегарычнага вытлумачэння ў філасофіі стоікаў). Фарміраванне мовазнаўства як адносна самастойнай тэарэтычнай дысцыпліны ў рамках стаіцызму.Апарыі антычнай філасофіі мовы і яе гістарычнае значэнне.

Тэма 3. Моўная рэфлексія ў сярэдневяковай духоўнай традыцыі

Грунтоўнае значэнне арыстоцелеўскай канцэпцыі мовы для Сярэдневякоўя. Мова сакральнага тэксту як найвышэйшая норма. Артыкуляцыя адрозненняў паміж рэлігійнай мовай і паўсядзённым маўленнем. Месца мовы ў сістэме «сямі свабодных мастацтваў» (працяг антычнай граматычнай традыцыі).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Адмысловае значэнне лаціны ў сярэдневяковай заходняй культурыі яго адлюстраванне ў раннехрысціянскім моўна-філасофскім дыскурсе. Праблема суадносін мовы і хрысціянскага этасу. Знакавая натура мовы ў раннесярэдневяковых моўна-тэарэтычных даследаваннях. Мова як знак у патрыстыцы (герменеўтыка «бацькоў царквы»: Арыген, Аўгустын). Праблема асэнсаванасці чалавечага маўлення пра Бога (Псеўда-Дыянісій Арэапагіт).

«Рацыяналізацыя» граматыкі ў абсягу схаластычнай традыцыі. Сярэдневяковыя ўяўленні пра суадносіны граматыкі і логікі.Лагічна-семантычны аналіз мовы ў сярэдневяковай тэрміністычнай логіцы (Пётра Іспанскі, Уільям Окам). Мова як грунтоўная характарыстыка чалавека ў філасофіі Тамаша Аквіната. «Унутранае» і «знешняе» слова ў тамізме. Граматыка як вучэнне пра адэкватнае моўнае выяўленне паняцця духа ў «мадыстаў» (Мартын і Сімон з Дакіі, Сігер з Куртрэ). Праблема суадносін Боскага маўлення і чалавечай мовы ў сярэдневяковым містыцызме. Праблема ўзаемадачыненняў «народнай» мовы і лаціны ў Дантэ Аліг’еры: набліжэнне да паняццяў натуральнай і штучнай моў.

Тэма 4. Паняцце мовы ў філасофскай думцы Рэнесансу і ранняга Новага часу

Адраджэнне антычнай рытарычнай традыцыі ў кантэксце гуманістычнага ідэалу (Ф.Петрарка). Тэза Мікалая Кузанскага пра «невыказальнае слова». Мова як выяўленне існага (Л.Вала). Усведамленне гістарычнай прыроды мовы ў рэнесансавым моўна-тэарэтычным дыскурсе (Х.Л.Вівэс).Рэнесансавая дыскусія пра суадносіны «вульгарных» і класічных моў (Д.Трысіёна, П.Пампанацы, С.Сперoні). Праблема пазнавальнага патэнцыялу мовы ў адраджэнскім скептыцызме (М.Мантэнь).

Кампаратывісцкі прынцып у «філасофскай граматыцы» Ф. Бэкана. Бэканаўская крытыка мовы як крыніцы забабонаў і магчымых памылак у спазнанні свету. Пачатак фарміравання традыцыі моўна-аналітычнай крытыкі метафізікі (Т.Гобс). Р. Дэкарт пра суадносіны мовы і мыслення. Картэзіянская крытыка паўсядзённага маўлення і ідэя ўніверсальнай – лагічнай і дакладнай – мовы. Радыкалізацыя моўна-крытычнай рэфлексіі ў філасофіі Б.Спінозы. Б.Спіноза пра гістарычны характар

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

мовы і яго значэнне ў герменеўтычным кантэксце («Тэалагічна-палітычны трактат»). Ідэал штучнай універсальнай мовы ў пошуках Г.В.Ляйбніца. Наміналістычная канцэпцыя мовы ў брытанскім эмпірызме.

Прынцып адзінства мовы і мыслення ў асветніцкім моўна-філасофскім дыскурсе (Э.Кандзільяк). Вучэнне Э.Кандзільяка пра спецыфічную вызначанасць мовы як нацыянальнага ўтварэння. Асветніцкая дыскусія пра ўзнікненне мовы. Тэза Ж.-Ж. Русо пра духоўныя падставы генезісу моў.

Фантазія як крыніца мовы, мова як паэтычнае ўтварэнне ў Д. Віка. Рэлігійныя канцэпцыі ўзнікнення моў у XVIII ст. (І. Зюсмільх, І.Гаман). Антрапалагічнае абгрунтаванне моўна-філасофскага дыскурсу ў даследаваннях І.Г.Гердэра.

Тэма 5. Моўна-філасофская праблематыка ў нямецкім ідэалізме. Філасофія мовы ў XIX ст.

Семіятычная канцэпцыя мовы ў філасофіі І.Канта (мова як сістэма адвольных знакаў). І.Кант пра неабходнасць «трансцэндэнтальнай граматыкі». Ідэя міметычнай першапачатковай мовы (Ursprache)у І.Г.Фіхтэ. Спроба стварэння «апрыёрнай гісторыі мовы» (рэканструкцыі натуральных моў на аснове першапачатковай мовы) у фіхтэанскай філасофіі. «Натуралізацыя» і «аб’ектывізацыя» мовы ў пошуках познягаІ.Г.Фіхтэ («Лісты да нямецкай нацыі»). Непадзельнасць свядомасці і мовы ў філасофіі Шэлінга. Артыкуляцыя надіндывідуальнага характару мовы ў гегелеўскай філасофіі. Мова як медыюм здзяйснення самасвядомасці («Фенаменалогія духа»). Мова як прадукт інтэлекту і як стыхія яго самавыяўлення. Тэза пра перавагу фанетычных моўных сістэм з пункту гледжання адпаведнасці духоўнаму зместу («Энцыклапедыя філасофскіх навук»).

Фармулёўка пытання пра спецыфіку філасофскага і канкрэтна-навуковага паняцця мовы В.фон Гумбальтам. Палажэнні В. фон Гумбальта пра мову як карціну свету і пра прыярытэт дыялагічнага пачатку ў мове і іх гістарычнае значэнне.Моўная рэфлексія ў кантэксце тэарэтычнага мовазнаўства.Разуменне мовы як арганізма ў рамантыкаў. Артыкуляцыя прагрэсіўнага характару развіцця мовы ў Я.Грыма. Пачатак моўна-псіхалагічных даследаванняў.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ТэзаА.Шапенгаўэра пра перавагу першапачатковай інстынктыўнай мовы перад развітымі моўнымі ўтварэнямі. Артыкуляцыя А.Шапенгаўэрам адмысловага характару моў (мова як стыль мыслення нацыі).

Выяўленне сувязі паміж мовай і свядомасцю ў кантэксце самастварэння чалавека ў працэсе працы ў даследаваннях К. Маркса. Адчужэнне мовы ў выніку адчужэння чалавека (ператварэнне «чалавечай» у «таварную» мову).

Праблема суадносін мовы і рэальнасці ў творчых пошуках Ф.Ніцшэ. Ніцшэанскае ўяўленне пра моўныя канвенцыі як скажэнне рэчаіснасці дзеля арыентацыі чалавека ў свеце і яго самазахавання. Ператварэнне першапачатковых метафарычных моўных знакаў у паняцці ў працэсе іх ужывання («Пра праўду і няпраўду ў пазамаральным сэнсе»). Філасофія як ахвяра мовы і замацаваных у ёй грунтоўных памылак («Генеалогія маралі»).

Тэма 6. Філасофія мовы ў ХХ – пач. ХХІ ст. «Linguisticturn»

Пашырэнне і інтэнсіфікацыя моўна-філасофскага дыскурсу ў ХХ ст. Трансфармацыя філасофскіх праблем і падыходаў да іх рашэння праз зварот да сродкаў моўнага аналізу («Linguisticturn»).

Распрацоўка асноў лагічнага аналізу мовы ў творчасці Г. Фрэге. Тэза Г.Фрэге пра неабходнасць адназначнай штучнай мовы дзеля непасрэднай рэпрэзентацыі думак. Грунтоўны характар выяўлення рознасці паміж суб'ектыўным уяўленнем, сэнсам і значэннем. Перанос акцэнту семантычных даследаванняў са слова на выказванне. Уяўленне Г.Фрэге пра адсутнасць адназначнай, перадзададзенай адпаведнасці паміж лагічнай і граматычнай структурай выказвання.

Сутнасць мовы як выяўленне сутнасці свету (выказванне як мадэль рэчаіснасці)у філасофіі ранняга Л.Вітгенштайна («Tractatuslogico-philosophicus»). Палажэнне пра тоеснасць лагічнай структуры выказвання і лагічнай структуры рэальнасці. Тэза позняга Л.Вітгенштайна пра шматбаковасць мовы (разнастайнасць моў) і немагчымасць адзінай яе тэорыі. Мова як спосаб арганізацыі пэўных сфер жыцця. Тэндэнцыя да атаясамлівання рэпрэзентатыўных магчымасцей мовы і канстытутыўных характарыстык рэчаіснасці і яе небяспекі.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Тэза ранняга М.Хайдэгера пра маўленне як экзістэнцыяльна-анталагічны грунт мовы («Быццё і час»). Мова як «дом быцця» ў позняй хайдэгераўскай філасофіі («Сутнасць мовы»). Тэза Г.-Г.Гадамера пра ўніверсальны характар моўнай карціны свету. Разуменне як угрунтаванае ў мове здзяйсненне традыцыі.

Распрацоўка асноў структуралісцкай метадалогіі ў даследаваннях Ф.дэ Сасюра. Фундаментальнае значэнне вылучэння Ф.дэ Сасюрам сінхранічнага і дыяхранічнага аспектаў мовы і яе вывучэння. Мова як чалавечая здольнасць прамаўляць (language), як сістэма ўнутраных адрозненняў (langue) і як сукупнасць індывідуальных маўленчых актаў (parole). Развіццё ідэй Ф.дэ Сасюра ў мовазнаўстве (пражская фаналагічная школа, жэнеўская школа і інш.). Пераасэнсаванне вынікаў структурнай лінгвістыкі ў кантэксце даследавання сацыякультурных працэсаў і феноменаў (К.Леві-Строс).Трансфармацыя ідэй першапачатковага структуралізму ў постструктуралізме: праблематызацыя дачыненняў знака і азначанага, засяроджанасць на зменлівасці моўных і дыскурсіўных структур. Канцэпцыя нелінейнага пісьма (Р.Барт, Ж.Дэрыда).

Феміністкія моўна-філасофскія канцэпцыі: ад крытычнага выкрыцця маскуліннага разумення мовы да пазітыўных даследчых практык.

Развіццё марксісцкага погляду на мову ў неамарксізме (Т. Адорна). Тэорыя камунікатыўнага дзеяння (Ю.Хабермас).

Моўны дыскурс у сучаснай беларускай прасторы.

Раздзел 2.Сістэматычнаефіласофскае вывучэннемовы: асноўныя кірункі і праблемы

Тэма 7.Мова і свядомасць

Свядомасць і мова як вылучныя характарыстыкі чалавека.Узаемасувязь свядомасці, мыслення і мовы: праблема вызначальнага чынніка. Ідэя аналітычнай першаснасці мовы (прынцып лінгвістычнай адноснасці Сепіра-Уорфа, М.Даміт). Палажэнне пра першаснасць мыслення (гіпотэза пра мову мыслення Д.Фодара, Г.Грайс). Дачыненне свядомасці імовы як узаемадзеянне, мова як яго актыўны чыннік. Сацыяльны характар свядомасці, мовы і іх узаемадзеяння. Мова як аснова апасродкаванага дачынення чалавека да рэчаіснасці. Дылема

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

прыроджанасці – непрыроджанасці мовы. Эмпірычны (біхевіярысцкі) падыход: засваенне мовы як вынік досведу (У.Куайн). Тэорыя лінгвістычных універсалій як часткі генетычнай спадчыны людзей, якая ўплывае на засваенне мовы (Н.Хомскі). Пытанне пра мову ў кантэксце псіхафізіялагічнай праблемы (канекцыянізм, натывізм, эмерджэнтызм).

Тэма 8. Анталагічнае вымярэнне мовы (мова і рэальнасць)

Семантычны і прагматычны аспекты мовы: праблема іх узаемадзеяння. Маўленне як спосаб быцця мовы і яго ўздзеянне на семантычна-сінтактычныя яе характарыстыкі (трансцэндэнтальна-герменеўтычная канцэпцыя мовы К.О.Апеля). Праблема суадносін мовы і рэчаіснасці ў кантэксце філасофскіх дыскусій адносна рэалізму і антырэалізму. Мова як дзейсны чыннік пераўтварэння рэчаіснасці. Дачыненні мовы і рэальнасці як аб’ект рэферэнцыйных тэорый. Сэнс і значэнне (інтэнсіянальны і экстэнсіянальны аспекты) моўных выразаў. Верыфікацыянісцкі (лагічны пазітывізм, М.Даміт), кампазіцыяналісцкі (Г.Фрэге, Д.Дэвідсан), канструктывісцкі (тэорыя маўленчага дзеяння), прагматысцкі (Ч.Пірс)падыходы да інтэрпрэтацыі моўнага сэнсу і значэння. Інтэнсіянальныя і экстэнсіянальныя характарыстыкі розных тыпаў моўных выразаў (змест і аб’ём імя, сэнс і лагічнае значэнне выказванняў).

Тэма 9. Лагічна-метадалагічны аспект філасофіі мовы

Моўны аналіз як філасофскі метад: праблема статусу і характару. Метадалогія рэканструкцыі ведаў праз стварэнне штучнай, фармальнай мовы (філасофія ідэальнай мовы; Г. Фрэге, Б.Расэл, лагічны пазітывізм). Праблема інтэрпрэтацыі фармальных моў і метамоўны статус натуральнай мовы. Філасофія нармальнай мовы (позні Л.Вітгенштайн, Д.Остын, П.Стросан) і яе метадалагічны патэнцыял.

Структуралізм як метадалагічная «прышчэпка» (абгрунтаванне неабходнасці і плённасці метадаў структурнай лінгвістыкі ў сферы сацыягуманітарнага пазнання). Метадалагічная самаідэнтыфікацыя постструктуралізму. Тэза пра адсутнасць неабходнага (натуральнага) дачынення паміж знакам і азначаным і яго метадалагічныя наступствы (Ж.Дэрыда: дэканструк-

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

тывізм). Сінтэз структуралісцкай і псіхааналітычнай метадалогіі ў даследаваннях Ж.Лакана. Дыскурсіўны аналіз як метад выяўлення ўзаемасувязей паміж моўнай практыкай і моўнай формай, паміж моўнымі дзеяннямі і грамадскімі структурамі (М.Фуко).

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА
ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздела, тэмы	Колькасць аўдыторных гадзін		Колькасць гадзін КСР	Форма кантролю ведаў
	лекцыі	семінарскія заняткі		
Уводзіны	1			
Раздзел 1. Праблема мовы ў гісторыі філасофіі				
Тэма 1. Моўная праблематыка ў філасофскіх вучэннях Старажытнага Усходу	1		2	тэст
Тэма 2. Вывучэнне феномена мовы ў антычнай філасофскай культуры	2	2		
Тэма 3. Моўная рэфлексія ў сярэдневяковай духоўнай традыцыі	2			
Тэма 4. Паняцце мовы ў філасофскай думцы Рэнесансу і ранняга Новага часу	2			
Тэма 5. Моўна-філасофская праблематыка ў нямецкім ідэалізме. Філасофія мовы ў XIX ст.	2		2	дыскусія
Тэма 6. Філасофія мовы ў XX – пач. XXI ст. «Linguisticturn»	2	2		
Раздзел 2. Сістэматычнае філасофскае вывучэнне мовы: асноўныя кірункі і праблемы				
Тэма 7. Мова і свядомасць	4	2		
Тэма 8. Анталагічнае вымярэнне мовы (мова і рэальнасць)	4		2	вуснае апытанне
Тэма 9. Лагічна-метадалагічны аспект філасофіі мовы	2			
Усяго…	**22**	**6**	**6**	**залік**

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

Літаратура

Асноўная

1. *Аристотель.*Об истолковании / Аристотель //Сочинения : в 4 т. / Аристотель. – М., 1978.– Т. 2. – С. 91–116.
2. *Бартон, В.И.*Логика: учеб. пособие / В.И. Бартон.– Минск, 2000. – С.23–31.
3. *Конверський, А.* Логіка: підручникдля студентів вищихнавчальних закладів / А.Конверський. – Киев, 1999. – С. 35–43.
4. *Пичета, В. И.* Белорусский язык как фактор национально-культурный / В. И. Пичета. – Минск: Наука и техника, 1991. – 32 с.
5. *Платон.* Кратил / Платон // Собрание сочинений : в 4 т. – М. : Мысль, 1993.– Т. 2.
6. *Реале,Д.* Западная философия от истоков до наших дней: в 4 т. / Д.Реале, Д.Антисери. – СПб., 2003. – Т. 4.– С.252–258.

Дадатковая

1. *Барт, Р.* Избранные работы. Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М.: Прогресс, 1989. – 615 с.
2. *Гумбольдт, В. фон.* Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.
3. *Лакан, Ж.* Функция и поле речи и языка в психоанализе / Ж.Лакан. – М.: Гнозис, 1995. – 192 с.
4. *Лосев, А.Ф.* Философия имени / А.Ф.Лосев. – М.: Изд-во МГУ, 1990. – 270 с.
5. *Мащитько, О.В.* Лингвистические закономерности функционирования идеологии в современной культуре / О.В.Мащитько. – Минск: БГУКИ, 2015. – 236 с.
6. *Платон.* Софист / Платон // Собрание сочинений : в 4 т. – М. : Мысль, 1993.– Т. 2.
7. *Пятроўскі, Я.* Ідэі сьвятла і цеплыні / Я.Пятроўскі // Я. Пятроўскі. Грэцка-беларускі слоўнік: у 2 ч. – Gainesville: ByelorussianCharitableEducationalFund, Inc., 1983. – С.5–9.
8. *Сепир, Э.* Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э.Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

9. Фреге, Г. Избранные работы / Г.Фреге. – М.: ДИК, 1997. – 160 с.

*10. Фуко, М.*Слова и вещи: Археология гуманитарных наук / М. Фуко. – М.:Прогресс, 1977. – 488 с.

11. Эко, У. Поиски совершенного языка в европейской культуре / У.Эко. – М.: Александрия, 2007. – 430 с.

12. Deshpande, Madhav, «Language and Testimony in Classical Indian Philosophy», The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2014 Edition), EdvardN.Zalta (ed.), URL = <http://plato.stanford.edu/archivs/fall2014/entries/language-india/>.

*13.*Fraser, Chris, «School of Names», TheStanfordEncyclopediaofPhilosophy (Fall 2014 Edition), EdvardN.Zalta (ed.),forthcomingURL = <http://plato.stanford.edu/archivs/win2015/entries/scool-names/>.

14. Gadamer, H-.G. Hermeneutik: Wahrheit und Methode. – 1. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik / H.-G. Gadamer. – Gesammelte Werke. – Bd. 1. – Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1990. – 495 S.

15. Heidegger, M. Sein und Zeit/M. Heidegger. – Tübingen: Niemeyer, 1993. – 445 S.

*16.*Saul, Jennifer and Diaz-Leon, Esa, "Feminist Philosophy of Language", The Stanford Encyclopedia of Philosophy(Fall 2017 Edition), Edward N. Zalta(ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2017/entries/feminism-language/>.

17. Seiffert, H. Sprache, allgemein und philosophisch / H. Seiffert // Handlexikon zur Wissenschaftstheorie / hrsg. Von H. Seiffert und G.Radnitzky. – München: Ehrenwirt, 1989. – S. 313–316.

18. TheBlackwellGuidetothePhilosophyofLanguage / ed. byM. DevittandR. Hanley. – Blackwellpublishing, 2006. – 446 p.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Пералік сродкаў, што рэкамендуюцца для дыягностыкі вынікаў вучэбнай дзейнасці

Дыягностыка вынікаў вучэбнай дзейнасці студэнтаў павінна мець рэгулярны, сістэматычны і комплексны характар. Дзеля гэтага неабходна ўжываць эфектыўныя, разнастайныя, рознаякасныя і рознаўзроўневыя сродкі кантролю і ацэнкі іх ведаў, уменняў і кампетэнцый. Па дысцыпліне «Філасофія мовы» рэкамендуюцца ў якасці такіх сродкаў:

– падрыхтоўка творчых прац (эсэ, рэфератаў) па тэмах дысцыпліны;

– падрыхтоўка дакладаў і міні-дакладаў для выступлення на семінарскіх занятках;

– падрыхтоўка прэзентацый па тэмах дысцыпліны;

– вусныя апытанні(на семінарскіх занятках і ў працэсе кантролю самастойнай працы);

– арганізацыя дыскусій па тэмах курса (на семінарскіх занятках і ў працэсе кантролю самастойнай працы) і кантроль ступені ўдзелу ў іх;

– выкананне тэставых заданняў.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Арганізацыя самастойнай працы студэнтаў

Самастойная праца студэнтаў з’яўляецца надзвычай важным кампанентам іх вучэбнай дзейнасці. Яна павінна мець сістэматычны характар, здзяйсняцца на добра прадуманай, карэктнай у дыдактычным плане аснове. Пры вывучэнні дысцыпліны «Філасофія мовы» надзвычай важнае значэнне ў гэтым кантэксце мае прапрацоўка першакрыніц, найбольш важных філасофскіх твораў, прысвечаных філасофскім праблемам, звязаным з мовай, яе сутнасцю і прызначэннем. Важным патрабаваннем, якое павінна быць выканана пры арганізацыі самастойнай працы студэнтаў, з’яўляецца таксама ўлік і актыўнае задзейнічанне міжпрадметных сувязей (сувязей з іншымі філасофскімі, а таксама культуралагічнымі дысцыплінамі).

Прыкладныя заданні для кіраванай самастойнай працы студэнтаў

Пры вывучэнні дысцыпліны «Філасофія мовы» сістэма заданняў для кіраванай самастойнай працы можа ўключаць у сябе тыя іх тыпы, што адпавядаюць указаным вышэй найважней-

шым сродкам кантролю ведаў, навыкаў і кампетэнцый, набытых студэнтамі ў вучэбным працэсе, прапрацоўку лекцыйнага матэрыялу, тэкстаў першакрыніц, а таксама тэкстаў прапедэўтычнага характару, прапанаваных у якасці асноўнай і дадатковай літаратуры, з падрыхтоўкай канспектаў або творчых прац на іх аснове, падрыхтоўку адказаў на тыя пытанні для заліку, што выносяцца на самастойнае вывучэнне з распрацоўкай аналітычнага агляду літаратуры па адпаведнай тэматыцы.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ

Вучэбнае выданне

ФІЛАСОФІЯ МОВЫ

Вучэбная праграма ўстановы вышэйшай адукацыі
па вучэбнай дысцыпліне для ўсіх спецыяльнасцей універсітэта

Карэктар В. Б. Кудласевіч
Тэхнічны рэдактар А. У. Гіцкая

Падпісана ў друк 2020. Фармат 60x84 $^{1}/_{16}$.
Папераофісная. Рызаграфія.
Ум. друк. арк. 1,16. Ул.-выд. арк. 0,73. Тыраж экз. Заказ .

Выдавец і паліграфічнаевыкананне:
установаадукацыі
«Беларускідзяржаўныўніверсітэт культуры і мастацтваў».
Пасведчаннеабдзяржаўнайрэгістрацыівыдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальнікадрукаваныхвыданняў № 1/177 ад 12.02.2014.
ЛП № 02330/456 ад 23.01.2014.
Вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ